

MUNDBINDET SOM SOCIALT REDSKAB

ASMUS DALL GREGERSEN

I denne artikel stiller jeg skarpt på mundbindets sociale betydninger gennem en undersøgelse af den rolle, det kom til at spille for den sociale interaktion blandt medlemmer af en studenterorganisation i Marseille. Her blev mundbindspåbuddet i nogle situationer minutiøst efterlevet og afvigelse sanktioneret, mens der i andre situationer tilsyneladende var en forventning om ikke at bruge mundbind.¹ Hvordan, spørger jeg i denne artikel, kan det være, at mundbindet, der fremstod som et symbol på coronasolidaritet og hensyn til fællesskabet, på den måde var genstand for varierende brug, og at det ikke blev brugt konsekvent af de unge universitetsstuderende? I overensstemmelse med andre antropologer, der har undersøgt betydningen af sociale praksisser i lyset af covid-19-pandemien, for eksempel i form af håndtrykket (Oxlund 2020), håndhygiejne (Dorman et al. 2020) og kropslig adfærd (Chao 2020), viser jeg, at foranstaltningernes betydning er situationel og flertydig. Jeg viser, at brugen af mundbind snarere end at være en individuel foranstaltning til forhindring af smitte var en social handling, der fungerede som et udsagn om brugerens forståelse af den sociale situation og forholdet til sine samtalepartnere, og argumenterer for, at manglende efterlevelse af mundbindspåbuddet ikke kan reduceres til et moralsk brist, men derimod var et produktivt socialt redskab i konstruktionen af fællesskab og intimitet.

Fra august til november 2020 gennemførte jeg mit specialefeltarbejde hos studenterorganisationen CLAN (pseudonymiseret) i sydfranske Marseille, hvor jeg undersøgte frivillighed under coronakrisen. Blandt de mange, der blev hårdt ramt af krisen i Frankrig, var flere studerende, der eksempelvis mistede studiejob og levede socialt isoleret på små kollegieværelser (Gourdon 2020; Vilain 2020). CLAN, hvis mærkesag var at tilbyde rådgivning til studerende om alt fra boligforhold til rettigheder, igangsatte hjælp til studerende i form af en ugentlig uddeling af fødevarer og hygiejneprodukter, en praksis, der sås på flere franske universiteter (Stromboni 2020). Arbejdet blev ledet af medlemmerne af CLAN, men var

afhængigt af hjælp fra andre studerende, der hjalp frivilligt til og i nogle tilfælde selv var modtagere af hjælpen. De studerende begrundede deres engagement med ønsket om at hjælpe, men gav også udtryk for, at de nød den gode atmosfære ved forberedelsen og uddelingen af poserne. Under den anden coronabølge i efteråret 2020 var social aktivitet i vidt omfang begrænset med først et udgangsforbud efter kl. 21 og senere en mere omfangsrig nedlukning, hvor udgang var begrænset til en time om dagen. I den situation var hjælpearbejdet, der i kraft af dets almene interesse fortsat var tilladt, en kærkommen mulighed for at forlade hjemmet, føle sig nyttig og socialisere med andre. Som jeg oplevede det, var en af de attraktive ting ved at engagere sig frivilligt under nedlukningen netop, at det åbnede et rum for socialitet, som man ellers var forment adgang til.

Ud over at deltage i selve hjælpearbejdet fik jeg lejlighed til at følge medlemmer og frivillige på tværs af organisationens andre aktiviteter som organisatorisk arbejde, faglige arrangementer og mere uformelt socialt samvær, der var højt prioriteret af organisationens medlemmer. Her blev jeg interesseret i de store forskelle i adfærd og normer, der gjorde sig gældende på tværs af sociale sammenhænge. Særligt i starten af feltarbejdet var jeg samtidig optaget af at leve op til coronarestriktionerne og gjorde mig umage for at forstå, hvornår det var forventet, at jeg brugte mundbind. Reglerne var simple nok: Mundbind var fra myndighedernes side påbudt overalt i det offentlige rum, således også udendørs, men det blev klart for mig, at der, i hvert fald i min omgangskreds, ikke var et klart sammenfald mellem reglerne og den faktiske brug. Det var denne oplevelse af skiftende sociale rammer og forsøget på at aflure normerne for coronaadfærd, der først gjorde mig opmærksom på den skiftende brug og betydning af mundbind og førte til, at jeg begyndte mere systematisk at notere dets anvendelse i mine feltnoter.²

Mundbind i social interaktion

I min tilgang til at forstå brugen af mundbind er jeg inspireret af metodiske idéer fra etnometodologien og konversationsanalyse, som tager udgangspunkt i detaljerede beskrivelser af små sociale fænomener (Sacks 1985:24). En kendt metode fra etnometodologien er feltets grundlægger Harold Garfinkels, *breaching*-eksperimenter, der går ud på at bryde underforståede regler for social interaktion for at vise, hvordan normbrud sanktioneres (Harste & Mortensen 2013:232). I mit feltarbejde lod jeg mig inspirere af tanken om *breachinger* og iagttog, hvordan der blev reageret på andres brug af mundbind eller fraværet deraf. En sådan reaktion tog ved nogle lejligheder form som en ordre: „Tag mundbind på!“, som Vincent, et af CLANs medlemmer kommanderede med hævet pegefinger de få gange, en fremmødt til et af foreningens arrangementer ikke havde mundbind på. Ingen

ville i øvrigt beskyldte Vincent, et vellidt og jovialt medlem af organisationen, for at være regelrytter. En anden situation tog følgende form:

En stille eftermiddag i et af organisationens små 'supermarkeder', der har til huse i et køligt kælderlokale, sidder Amir og Justine og roder med det it-system, der holder styr på varerne. Amir, der er generet af sit mundbind, tager det af og lægger det fra sig. Da en midaldrende mand, der arbejder i samme bygning, senere træder ind i lokalet, søger Amir med et hurtigt blik over bordet og derefter ned på gulvet. Han trækker på skuldrene og vender så håndfladerne halvvejs opad, mens han med et blik rettet mod den nyankomne beder sig undskyldt for ikke at kunne finde sit mundbind.

Her viser Amir med sit kropssprog og efterfølgende mundtlige undskyldning, at han er klar over, at han har overtrådt en forventning; en forventning, der først blev aktuel, da manden trådte ind i lokalet. Harvey Sacks beskriver etnometodologien som studiet af de metoder, som personer bruger, når de „gør“ socialt liv (Sacks 1985:21). Sacks mener, at selv partikulære tilfælde af sociale aktiviteter grundlæggende er ordnede og altså ikke bare „støj“, der undsiger sig analyse. Ifølge Sacks kan vi forstå, hvordan sociale aktiviteter gennemføres, ved at beskrive og forstå virkningerne af de sociale objekter, som personer gør brug af i social interaktion (op.cit.24-25). Sociale objekter skal her forstås som interaktionelt betydningsfulde handlinger som for eksempel verbale udsagn eller bevægelser (med „objekt“ refereres der altså ikke til fysiske genstande). Jeg vil her betragte brugen af mundbind som sådanne sociale objekter for at se, hvordan de benyttes i forskellige situationer.

I eksemplerne ovenfor fremgår det, hvordan brugen af mundbind afhængigt af kontekst kan være en handling, der kalder på påtale eller forklaring, hvis den falder uden for forventningen. Men langt oftere var brugen af mundbind en uproblematisk del af hverdagen, der ikke påkaldte sig opmærksomhed. For at vise, hvordan mundbind typisk blev brugt, vil jeg nu gengive en dag med fødevareuddeling på et af universitetets campusser:

En gruppe frivillige og medlemmer af CLAN er i fuld gang med at opstille kasser med frugt og grønt til dagens fødevareuddeling, da en nyankommen tiltrækker sig opmærksomhed. Manden, der er ansat ved universitetet og har hjulpet med at organisere uddelingen, er på god fod med flere af de studerende, som han hilser på med et gensidigt stød med knyttet næve. En lille flok, der som de øvrige tilstedeværende alle er iført mundbind, samles omkring ham, mens han gennemgår nogle praktikaliteter med Camille, der leder arbejdet. Han minder os om, at vi skal huske at holde afstand og bære mundbind og gummihandsker, når vi åbner – det er vigtigt, fortæller han, fordi der i dag kommer politikere fra rådhuset og journalister, der vil fotografere.

Da vi lidt efter åbner for de første modtagere, har der dannet sig en 50 meter lang kø af studerende uden for bygningen. De står med afstand imellem sig og bærer alle mundbind, hvilket de ved indgangen mindes om af en tegning på et whiteboard. Modtagerne kommer ind en ad gangen og bliver ved det første bord registreret af Amir, der iført mundbind sidder bag en plexiglasskærm. Herefter modtager de en pose med konservesdåser og bevæger sig rundt langs bordene, hvor frivillige iført mundbind, gummihandsker og røde veste med CLANs logo står klar til at række modtagerne de grøntsager, de beder om. Ved det sidste bord bliver de tilbudt en pakke med genanvendelige mundbind af stof.

Som ventet er der to journalister fra en landsdækkende radiostation, der filmer og interviewer foreningens nyvalgte præsident Nicolas, der taler velformuleret og klart på trods af sit mundbind. Lidt senere kommer en gruppe med blandt andet universitetets præsident og folk fra rådhuset, der støtter projektet, og som i kraft af deres alder og formelle tøj skiller sig ud fra de overvejende unge studerende – de er dog ligesom de studerende alle iført mundbind. De taler med Nicolas og Camille, og inden de går igen, tager de et gruppefoto foran bordene med grøntsager.

Da de sidste studerende har været igennem, takker Camille de tilstedeværende frivillige og sætter en kasse med dåsesodavand frem, som vi drikker, mens et par medlemmer af CLAN småsnakker med nogle frivillige. Et medlem, der har medbragt et kamera, siger, at vi skal tage et gruppefoto – ‘med mundbind på’, tilføjer hun i en lidt sjov tone med hentydning til, at flere har sænket mundbindet, mens de drikker. Justine svarer mere alvorligt, at det ellers ikke kan komme på sociale medier. Efter selv at have taget af de resterende grøntsager forsvinder de sidste frivillige, så vi kun er medlemmer fra CLAN tilbage – ‘holdet’, som Camille kalder os. Stemningen er nu mere afslappet, og nogle har trukket mundbindet ned under næsen, mens vi slæber papkasser i containeren. Vi er sultne og beslutter os for, at et par stykker skal køre til McDonalds efter mad til os alle. I bilen på vej derhen har vi med undtagelse af Morgane trukket mundbindet under hagen. Jeg bemærker, at Justine og Camille, der som nyankomne i organisationen indtil nu har haft en overvejende professionel relation, nu sidder foran i bilen og taler mere venskabeligt. Efterfølgende sidder vi i solen på den underligt forladte campus og spiser med de andre, mens vi snakker frit om romantiske forhold. Ingen orker at tage mundbind på efter måltidet. Det føles lidt forbudt at sidde her og hygge os på campus, og vi skeler nervøst, da en vagt går forbi.

Jeg har med ovenstående beskrivelse forsøgt at illustrere, hvordan der i løbet af dagen i forskellige situationer gjaldt forskellige normer for brugen af mundbind. Under forberedelsen af uddelingen, hvor der er flere frivillige, der ikke kender hinanden, bærer alle mundbind, og forventningerne til dets brug bliver endda eksplicit italesat af den ansatte ved universitet, der minder os om at overholde dem, når der bliver fotograferet. Selve uddelingen af fødevarer tager form som en relativt formel situation, hvor forskellige grupper er til stede, og hvor de frivillige i kraft af deres veste med logoer repræsenterer foreningen udadtil. Her bærer alle ligeledes mundbind. Først da der kun er bekendte medlemmer af CLAN tilbage,

begynder folk at trække mundbindet under næsen for til sidst, da vi er sammen i et mere socialt sigte, at trække det under hagen eller tage det helt af.

Som jeg oplevede dagens forløb, var det en nærmest umærkelig overgang fra situation til situation og mellem forskellig brug af mundbind. Når brugen af mundbind ikke oftere er genstand for opmærksomhed, er det, fordi brugerne typisk er klar over den forventede brug i forskellige situationer og er i stand til at navigere i dette, på samme måde som de eksempelvis tilpasser deres sprog til forskellige situationer. Brugen af mundbind gav som vist ovenfor først anledning til opmærksomhed ved breachinger, når nogen overtrådte de underforståede regler. Den selvfølgelighed, mundbindsbrugen for det meste finder sted, er således resultat af brugernes interaktionelle kompetence.

Jeg vil dog ikke hævde, at der er tale om en binær logik, hvor der enten er strenge normer for mundbindsbrug eller slet ingen. Der er snarere tale om forskellige logikker, der i større eller mindre grad aktualiseres i bestemte situationer, og som kan overlappe eller vige for hinanden. For eksempel var det udbredt at trække mundbindet under næsen, hvilket virkede som et mellemstadium mellem almindelig brug og at trække det under hagen. Det skete også, at enkelte personers brug af mundbind skilte sig ud i en bestemt situation, for eksempel ved at nogen havde mundbind på i en situation, hvor de fleste ikke havde, hvilket oftere var tilfældet end det modsatte. På tværs af situationer var nogle af organisationens medlemmer generelt mere forsigtige, mens andre var hurtige til at tage mundbindet af, hvilket tyder på, at individuelle præferencer og vaner også spillede en vis rolle. Min pointe er dog, at den skiftende brug af mundbind langt overvejende var socialt bestemt. Hvordan kan det være, at der var denne forskel på mundbindsbrug i forskellige situationer? For at komme nærmere dette vil jeg diskutere, hvorfor det i første omgang var en udbredt praksis.

Sammen mod virussen

Antropologen Christos Lynteris udtalte i februar 2020 med hensyn til Østasien, at det at bære mundbind „er en handling, der udtrykker solidaritet under en epidemi“ (Lynteris 2020, min oversættelse). Sociologen Peter Baehr har tilsvarende argumenteret for, at brugen af mundbind under SARS-epidemien i Hong Kong i 2003 var et socialt ritual, der symboliserede ansvar for fællesskabet (Baehr 2008). Med mundbind, der skjuler ansigtet, træder den kollektive identitet frem og forstærker følelsen af en fælles skæbne, argumenterer han (op.cit.150). En lignende betydning blev ofte tillagt mundbindet under pandemien i Marseille. I det følgende udsagn giver Mélanie, der er frivillig hos CLAN, udtryk for, at mundbindsbrug er en del af et kollektivt ansvar for at inddæmme pandemien:

Interviewer: Hvorfor bærer du mundbind?

Fordi det er obligatorisk! Det er mest det, og fordi jeg ikke har lyst til at betale en bøde [...] I øvrigt så mener jeg, at hvis vi vil slippe af med virussen, er det nødvendigt at respektere reglerne. Og ærligt talt så er det ikke en stor ting at bære mundbind, vaske hænder og holde afstand. Når det kommer til stykket, er det en lille ting. Så hvis alle gjorde det, ville vi slippe hurtigere af med virus, og vi ville hurtigere kunne vende tilbage til normalen.

Interviewer: Hvad tænker du, når du ser en person, der ikke bærer mundbind?

Så har jeg lyst til at slå vedkommende. Fordi ... for at komme af med virussen skal det være kollektivt.

Mélanies stærke følelsesmæssige reaktion på overtrædelse af mundbindspåbudet vidner om, at hun opfatter det som mere end et pragmatisk spørgsmål om at overholde reglerne og undgå bøder, hvad hun først giver udtryk for, og at hun opfatter brud på reglerne som en krænkelse af fællesskabet. En anden frivillig understregede, at det at bære mundbind også var et signal til andre om, at de burde gøre det samme. Sådanne holdninger er i overensstemmelse med forståelsen af mundbindsbrug som en social kontrakt, hvad eksempelvis Bretsch et al. (2020) har argumenteret for. På baggrund af tyske data viser de, at folk, der efterlever kravet om at bære mundbind, opfatter hinanden positivt, mens de sanktionerer dem, der ikke gør det, og at maskebrug generelt opfattes som et udtryk for prosociale hensyn (op.cit.21851-2). De frivillige udtrykte samme holdning til mundbind, når de lagde vægt på, at det handlede om ansvarlighed og respekt, og når de som Mélanie understregede det obligatoriske og det kollektive i mundbindsbrug.³

Det er værd at bemærke, at mundbindsbrug ikke spontant opstod som symbol på solidaritet. Det var derimod en praksis, der blev tilskyndet af både nationale og lokale myndigheder, hvad utallige skilte og plakater i det offentlige rum og på universitetet mindede om. Måske derfor var det netop i offentlige situationer, at der var den stærkeste forventning om brug af mundbind. I beskrivelsen ovenfor er det selve fødevareuddelingen, der bedst eksemplificerer en sådan situation. Her samles flere forskellige grupper: foreningens medlemmer og frivillige, modtagere af hjælpen, journalister og samarbejdspartnere, der tilsammen udspiller en slags offentlig forestilling. Her er det implicitte publikum en større gruppe end de umiddelbart tilstedeværende, og mange har et repræsentativt sigte med deres tilstedeværelse. I en sådan situation bliver mundbindets signal om en orientering mod et større moralsk fællesskab en vigtig forudsætning for deltagelse og anerkendelse. Generelt var der også en opmærksomhed i organisationen på de konsekvenser, det kan have at overskride påbuddet – om vigtigheden af, at foreningens medlemmer bærer mundbind på gruppefotos, siger Camille for eksempel: „Det kan miskreditere os og ødelægge vores image. Vi er nødt til at være upåklagelige.“ Ved oplæring af frivillige blev der ligeledes lagt vægt på at være „ultraeksemplarisk“ i forhold til coronaregler.

Brugen af mundbind kom altså til at betegne ansvar og en orientering mod et større moralsk fællesskab i form af samfundet som sådan, og denne betydning aktualiseredes derfor særligt i offentlige sammenhænge. Her er det interessant, at mundbindsbrug mere end nogen anden smitteforebyggende handling blev symbolet på solidaritet – det at holde afstand til andre mennesker blev, som jeg opfattede det, slet ikke tillagt samme betydning. Selvom kindkysset for det meste blev undgået, var andre former for berøring, såsom knytnevæhilsenen, stadig acceptable. På den måde blev mundbindet, nok i kraft af dets synlighed og letaflæselighed, symbolet på coronasolidaritet par excellence.

At tage masken af

Jeg har nu beskrevet mundbindets symbolske betydning og den rolle, det havde i det, jeg har kaldt „offentlige“ situationer. Men hvis mundbindet signalerede solidaritet med fællesskabet, hvorfor blev det så ikke anvendt konsekvent? Her vil jeg argumentere for, at netop de kvaliteter ved mundbindet, der gør det effektivt i skabelsen af det store fællesskab (dets evne til at uniformere og udviske personlige karaktertræk), kommer i vejen for personbårne relationer, hvor man ønsker at optræde mere som „sig selv“. Morgane, der diskuterer brugen af mundbind i en informationsvideo, forklarer:

Når man har mundbind på, gør man sig mindre forståelig. Og man bliver i mindre grad den person, man er. Det udvisker os halvt. Man bliver lidt som alle andre.

Morgane forklarer også, hvordan det i nogle situationer kan være nødvendigt kortvarigt at sænke mundbindet for at give folk mulighed for at genkende en. Ligeledes fortæller Camille, at mundbind begrænser intimitet, og at CLANs medlemmer derfor ofte undlader at bruge det, selvom de efter hendes mening burde:

Interviewer: Hvorfor er det vigtigt, at alle bærer mundbind i sådan en situation [arrangement med CLAN]?

For vores image. Og for at vise, at vi er ansvarlige. Bagefter, ja, når vi er få, lader vi det gå mellem os, men det burde vi virkelig ikke [...].

Interviewer: Er det ikke så vigtigt, når man er sammen med sine venner?

Jo, selvfølgelig er det vigtigt, men af vane gør vi det mindre. Men det er ikke godt. Vi prøver at gøre det.

Interviewer: Hvad vil det sige 'af vane'? Fordi det føles underligt at have mundbind på blandt venner?

Ja, man har lyst til at være intim.

Interviewer: Kan man ikke være intim med mundbind på?

Jo, men det er mere vanskeligt. Og i øvrigt er vi ikke vant til at være sammen med vores nærmeste med mundbind på.

At mundbind begrænser ens personlighed og hindrer intimitet kan være med til at forklare, hvad der er på spil i den tidligere beskrevne situation, hvor en gruppe medlemmer af CLAN tager mundbindet af, når de slapper af i hinandens nærvær efter fødevareuddelingen. Når dette i udgangspunktet foregår uden mundbind på, er det et udtryk for, at der er tale om en mere privat og venskabelig relation, hvor vennerne i modsætning til timerne før har et ønske om at udtrykke deres individualitet.

I sit studie af fremkomsten af mundbind under pestudbruddet i Manchuriet i 1910-11 argumenterer Lynteris for, at mundbind analytisk kan forstås som masker (Lynteris 2018:443). Masker har ifølge Lynteris at gøre med transformation af identitet og personlighed, og netop denne egenskab var synlig i Manchuriet, hvor mundbindet blev instrumentalt i den biopolitiske skabelse af en oplyst og hygiejnebevidst population (op.cit.443, 451-52). Jeg mener ligeledes, at mundbindet, som det blev brugt af de studerende i Marseille, havde kvaliteter, der gør det interessant at forstå som maske, idet det ikke alene transformerede den kollektive krop, men udførte en symbolsk funktion i gennemførelsen af hverdagslige sociale handlinger. Idet fødevareuddelingen er slut, afklæder de studerende sig ikke alene den vest, der markerer medlemskab af foreningen, men sænker ligeledes mundbindet, eller masken om man vil, og markerer på den måde overgangen fra den repræsentative rolle, de spillede før, til det selv, de portrætterer i deres indbyrdes venskabelige relationer. Den påfaldende forandring i en persons udtryk, som mundbindet og det at tage det af medfører, bliver således udnyttet socialt. Her er det indbydende at tolke på den franske betegnelse for mundbind, der netop er *masque* (maske), og som på dansk kan konnotere forklædning eller endda bedrag. At afklæde sig mundbindet afslører ikke alene en persons ansigtstræk og mimik, men kommer til at signalere oprigtighed og kan derfor være en handling, der er med til at skabe en personlig og intim relation.

Medlemmerne i CLAN oplevede altså, at mundbindsbrug introducerede en distance og upersonlighed i relationer, der var helt uproblematisk eller endda gavnlige i nogle situationer, mens den blev en forhindring og derfor undgået i andre. Det fik jeg selv at mærke i den første halvdel af feltarbejdet, hvor jeg var utålmodig efter at forlade min position som outsider og blive en del af „holdet“ af medlemmer af CLAN. En eftermiddag sad jeg efter at have gennemført et interview med en af de frivillige i et lille kælderlokale med fem andre af foreningens medlemmer og en sjette, der var med via video. Mens de andre morede sig højlydt, tilsyneladende ubekymrede over smitterisikoen ved ikke at bære mundbind i det lille lukkede lokale, sad jeg autoritetstro maskeret og fulgte med så godt, jeg kunne. Først da jeg blev overtalt til at optræde på video for at fortælle om mit feltarbejde og min oplevelse af organisationen og i den sammenhæng

tage mundbindet af, blev jeg rigtigt en del af samtalen. Det viste sig at blive et skridt i min gradvise optagelse i gruppen. Først senere gik det op for mig, at jeg ved at bære mundbind havde markeret en reservation over for dem og en distance i vores forhold, og at vores ændrede relation i lige så høj grad kunne henføres til, at jeg tog mundbindet af, som at jeg ved at lade mig filme satte mig selv på spil. Når mundbind er et symbol på solidaritet, men også afstand og distance, er det en stærk markering af familiaritet og tillid at tage mundbindet af over for nogen. Vi er nu tilbage til mit indledende argument om mundbind som et socialt objekt, der udfører en social handling – at tage mundbindet af eller på er netop en handling, der siger noget om den faktiske eller ønskede relation mellem samtaleparterne.

Smitte og social afstand

Mundbind fik altså forskellig betydning og brug i forskellige situationer og kom derved til at være et slags mål for den sociale afstand mellem de tilstedeværende. Det kommer til udtryk i følgende udsagn, hvor Morgane forklarer, at samvær i gruppen uden brug af mundbind ikke førte til en nævneværdig øgning af smittefaren, da de allerede sås så ofte:

Interviewer: Hvorfor er det muligt i nogle situationer at tage mundbindet af, mens det i andre situationer ikke er muligt?

Fordi når vi er ovenpå [i fællesområdet i bygningen] for eksempel, er vi sammen med andre mennesker, som ikke nødvendigvis har taget et valg om ikke at have mundbind på. Når vi bare er os nedenunder i det lille rum, ved vi, at vi om aftenen skal på bar, og at vi ikke kommer til at have mundbind på der [...], og vi kommer til at sidde tæt, så virussen kan spredes. Så hvis vi har taget det valg [baren], så gør det ikke noget at tage mundbindet af, når vi er i det lille rum i kælderen, og der kun er de folk til stede. Men hvis der kommer en eller anden, tager vi det på af respekt, for måske har den person ikke lyst til [at være sammen med folk uden mundbind].

Morgane, der her fortæller, at man ved konsensus kan ophæve brugen af mundbind inden for en mindre gruppe, udtrykker sig her i overensstemmelse med idéen om sociale bobler (*bulles sociales*), der også i Frankrig vandt indpas efter at være blevet introduceret af den franske sundhedsminister i september 2020. Ifølge konceptet om sociale bobler kan man udvælge en mindre, fast gruppe af familie eller venner, blandt hvem man kan slække på coronaadfærdsreglerne. Der er her interessant, hvordan forestillinger om smitte og risiko overlapper med opfattelser af sociale enheder på en måde, der minder om Mary Douglas' argument om, at idéer om rent og urent udtrykker symbolske systemer, der er billeder på

den sociale verden (Douglas 2002:4, 43). Ifølge Morganes ræsonnement giver mundbindsbrug bedst mening i det offentlige rum eller i møder på tværs af sociale grupper, da de netop i kraft af deres fremmedhed er smittefarlige for hinanden. Sociale relationer finder på den måde også symbolsk udtryk i mundbindet.

I sin evne til at udtrykke og skabe social nærhed og afstand udøvede mundbindet på den måde en funktion, der ikke er ulig de franske tiltaleformer. I Frankrig tiltales folk med *tu* eller *vous*, svarende til den nu sjældent brugte skelnen på dansk mellem „du“ og „De“. Mens „vous“ bruges til at vise respekt eller høflighed, ofte over for fremmede, ældre eller hierarkisk overordnede, bruges „tu“ mellem bekendte. I vid udstrækning fulgte brugen af mundbind samme logik. Jeg oplevede især, at der var en sammenhæng mellem de studerendes brug af den høflige tiltaleform og den samtidige brug af mundbind. Det ses eksempelvis i de situationer, hvor studerende visiteres til et af CLANs hjælpeprogrammer under et møde med et af organisationens medlemmer. Her gennemgår CLAN-medlemmet den studerendes økonomiske forhold og forklarer kravene og proceduren for at blive godkendt. Disse møders bureaukratiske form understreges af den samtidige brug af mundbind og et formelt sprog, der gør brug af pronomenet „vous“. At tage mundbindet af kan tilsvarende ses som analogt til det at være dus.

Mundbindsbrug kom altså blandt mine informanter til at lægge sig i forlængelse af etablerede sociale kategorier, der betegner social nærhed og afstand. Det var ikke i udgangspunktet et signal om tillid eller mistillid til folks hygiejne og adfærd, men derimod om den sociale afstand mellem personer i en given situation. Det kan hjælpe på vores forståelse af de brechinger, der optræder i social interaktion. Jeg gav indledningsvis et eksempel, hvor den frivillige Amir må undskylde for sit manglende mundbind over for en ældre mand. Her er det netop deres distancerede relation, der gør Amirs manglende mundbind til en interaktionel forseelse, der fremkalder en undskyldning, fordi han, omtrent som havde han tiltalt manden med „du“, kommer til at behandle ham med en til relationen upassende fortrolighed.

Konklusion

Jeg har argumenteret for, at mundbindet opfyldte en social funktion og blev brugt som et betydningsfuldt udsagn om karakteren af en nuværende eller ønsket fremtidig relation. Når jeg hævder, at brugen af mundbind primært var socialt bestemt og afhæng af den symbolske værdi, mundbindet blev tillagt, skyldes det dels, at der hos de mennesker, jeg færdedes blandt, ikke var nogen udbredt frygt for selv at blive smittet. Tværtimod var de fleste i kraft af deres unge alder ikke bange for at blive smittet og udtrykte hovedsageligt en frygt for at smitte andre. Man kunne

forvente, at individuelle præferencer ville spille en større rolle i en situation med større frygt for smitte. Brouard et al. finder for eksempel med franske data fra marts 2020, at både alder og følelsen af frygt i sammenhæng med pandemien var positivt korreleret med et mål for efterlevelse af tiltag til begrænsning af smitte (Brouard et al. 2020:257).

Jeg har med denne artikel forsøgt at vise, at efterlevelse af coronarestriktioner langtfra er en endimensionel faktor. Som med andre coronarelaterede adfærdssændringer er brugen af mundbind kontekstuel og situationel. Personer, der i nogle situationer bruger dem og har en stærk forventning om, at andre gør det samme, vil i andre situationer ikke gøre det. Som jeg har diskuteret, betragtes mundbindet blandt forskere som led i en social kontrakt, hvor efterlevelse opfattes som et udtryk for respekt for fællesskabet. Denne forståelse kan imidlertid ikke til fulde redegøre for den variation, hvormed mundbindet bruges. Som jeg har argumenteret for i denne artikel, er det ikke at bære mundbind ikke altid udtryk for en brist, men kan også være en konstruktiv social handling, der skaber intimitet og fællesskab, og som derfor bliver opfattet positivt af andre. Blandt de studerende i Marseille overskred mundbindet således dets rent biomedicinske funktion som smittehæmmende foranstaltning og fik anvendelse som socialt redskab. Forståelse af, hvordan efterlevelsen af restriktioner bliver til i en social sammenhæng, kan være nyttig, når myndigheder og beslutningstagere under denne og fremtidige epidemier skal udforme effektive og meningsfulde smitteforebyggende politikker.

Noter

1. Der er ikke min hensigt at fremstille medlemmerne og de frivillige hos CLAN som uansvarlige. Jeg oplever dem derimod som meget samvittighedsfulde borgere, både i forhold til coronarestriktionerne og deres frivillige arbejde, der er drevet af en oprigtig indignation over de forhold, som mange studerende i Frankrig lever under.
2. Ud over deltagerobservation er artiklen baseret på empiri fra ni interviews, hvor jeg havde inkluderet nogle spørgsmål om brugen af mundbind, samt en „fri oplistning“ (Bernard 2011: 224), hvor jeg bad to informanter om at nævne alle de grunde, de kunne komme på, til at bære mundbind og til ikke at gøre det. At gennemføre feltarbejde med mundbind viste sig også at være forbundet med særlige praktiske udfordringer og fordele. Eksempelvis blev det sværere at genkende folk. I andre sammenhænge opdagede jeg, at jeg kunne slappe mere af med mundbind på, fordi jeg oplevede, at det krævede mindre „ansigtsarbejde“ at spille rollen som den veloplagte antropolog i længere tid ad gangen.
3. I Danmark er begrebet „samfundssind“ blevet brugt til at udtrykke en meget lignende holdning.

Litteratur

- Baehr, William Peter
2008 City under Siege. Authoritarian Toleration, Mask Culture, and the SARS Crisis in Hong Kong. In: S.H. Ali & R. Keil (eds): Networked Disease. Emerging Infections in the Global City. Pp. 138-51. Malden, MA: Blackwell Publishers.
<https://doi.org/10.1002/9781444305012.ch8>.
- Bernard, Harvey Russell
2011 Research Methods in Anthropology. Qualitative and Quantitative Approaches. 5th ed. Lanham, MD: AltaMira Press.
- Betsch, Cornelia, Lars Korn, Philipp Sprengholz, Lisa Felgendreff, Sarah Eitze, Philipp Schmid & Robert Böhm
2020 Social and Behavioral Consequences of Mask Policies during the COVID-19 Pandemic. Proceedings of the National Academy of Sciences 117(36):21851-53.
<https://doi.org/10.1073/pnas.2011674117>.
- Brouard, Sylvain, Pavlos Vasilopoulos & Michael Becher
2020 Sociodemographic and Psychological Correlates of Compliance with the COVID-19 Public Health Measures in France. Canadian Journal of Political Science 53(2): 253-58. <https://doi.org/10.1017/S0008423920000335>.
- Chao, Sophie
2020 How COVID-19 Makes Us Use Our Bodies Differently. The Familiar Strange (blog), 11. maj. <https://thefamiliarstrange.com/2020/05/11/covid-body-use/>.
- Dorman, Annette, Catrine Sundorf Kristensen & Charlotte Nørholm
2020 Er der kø ved håndspritte? Om håndhygiejnens mange udtryk og betydninger under COVID-19 epidemien i Danmark. Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Samfund 17(33):173-78. <https://doi.org/10.7146/TFSS.v17i33.123597>.
- Douglas, Mary
2002 Purity and Danger. An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo. London: Routledge.
- Gourdon, Jessica
2020 „Je suis comme un lion en cage“. Être seul et confiné dans un 18m2. Le Monde, 5. april. https://www.lemonde.fr/campus/article/2020/04/05/je-suis-comme-un-lion-en-cage-confine-seul-dans-des-petites-surfaces-l-epreuve-du-feu_6035604_4401467.html.
- Harste, Gorm & Nils Mortensen
2013 Sociale samhandlingsteorier. I: H. Andersen & L.B. Kaspersen (red.): Klassisk og moderne samfundsteori. 5. udgave. Side 217-49. København: Hans Reitzel.
- Lynteris, Christos
2018 Plague Masks. The Visual Emergence of Anti-Epidemic Personal Protection Equipment. Medical Anthropology 37(6):442-57. <https://doi.org/10.1080/01459740.2017.1423072>.
2020 Why Do People Really Wear Face Masks During an Epidemic? The New York Times, 13. februar. <https://www.nytimes.com/2020/02/13/opinion/coronavirus-face-mask-effective.html>.
- Oxlund, Bjarke
2020 An Anthropology of the Handshake. Anthropology Now 12(1):39-44.
<https://doi.org/10.1080/19428200.2020.1761216>.

Sacks, Harvey

1985 Notes on Methodology. In: J.M. Atkinson (ed.): Structures of Social Action. Pp. 21-27. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511665868.005>.

Stromboni, Camille

2020 Aide alimentaire aux étudiants. „C’est dur de venir ici, on n’a pas l’habitude de faire ça ...“. Le Monde, 25. maj. https://www.lemonde.fr/societe/article/2020/05/25/aide-alimentaire-aux-etudiants-c-est-dur-de-venir-ici-on-n-a-pas-l-habitude-de-faire-ca_6040621_3224.html.

Vilain, Olivier

2020 Crise sanitaire, crise sociale. Le tsunami de la faim. Secours Populaire, 7. maj. <https://www.secourspopulaire.fr/idf/confinement-faim-tsunami-urgence-repas-alimentaire>.